

activization, stimulation, encouraging, monitoring, control, etc.), types (exhibitions are classified according to the aim, theme, status, way of conducting, method of organization, staff of participants, source of financing, etc.)

New forms of conducting the exhibitions have been described (exhibition-presentation, exhibition-open lesson, exhibition-performance, exhibition-fair, exhibition-sale, specialized exhibition, exhibition-forum, exhibition-competition, exhibition-workshop, etc.)

There have been discovered the possibilities of use of modern information-communicative technologies in arrangement of interactive and virtual exhibitions and in creation of virtual galleries of children's art.

It was determined that in comparison with the experience of arrangement of children's art exhibitions in foreign countries, the number of specialized galleries in Ukraine is extremely few and they don't satisfy the needs of out-of-school institutions in presentation, monitoring and activization of educational process.

Key words: exhibition, out-of-school institution, system of out-of-school education, educational process, professional development.

УДК 378.937

Тимошкова А.С.*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються особливості та переваги проектної діяльності у процесі формування громадянської активності студентів. Звернено увагу на актуальність проектної діяльності щодо підготовки майбутніх вчителів до громадянського виховання молодших школярів, оскільки вона відіграє важливу роль у набутті студентами досвіду майбутнього висококваліфікованого фахівця, сприяє розвитку їх індивідуальності та формуванню громадянських якостей. Узагальнено праці зарубіжних та вітчизняних педагогів із зазначеної проблеми, які визначили, що проектна діяльність має високі психолого-педагогічні можливості та забезпечує активне залучення молоді до вирішення власних життєвих і професійних завдань.

Ключові слова: громадянська активність, проект, проектна діяльність.

Питання державної ідентифікації, метою якої є формування громадянської активності молоді, набуває особливої актуальності в умовах розбудови українського демократичного суспільства, яке потребує масової активної участі громадян у житті держави. Для цього людина має бути підготовленою. Насамперед йдеться не тільки про кількість здобутих студентами знань і засвоєних умінь, а й про практичні навички щодо їх застосування в різних життєвих ситуаціях. Аналіз педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що для становлення активного громадянина важливе значення має соціальний досвід, тобто набуття громадянських навичок шляхом активної участі в суспільному житті.

Ефективне формування громадянської активності можливе тільки за умови використання таких методів навчання і виховання, що ґрунтуються на взаємоповазі викладачів і студентів. Такий підхід можливий за умови широкого застосування в навчально-виховному процесі інтерактивних методів, основу яких становить взаємодія учасників між собою.

Перевагу в процесі формування громадянських активності студентів доцільно надавати таким формам і методам роботи, що стимулюють пізнавальну й пошукову активність, розвивають аналітичні, дослідницькі й комунікативні уміння, самостійність та ініціативність мислення. До таких ми відносимо проектні технології [2, с. 34].

* © Тимошкова А.С.*

Проблема формування громадянської активності була і є предметом дослідження філософів, соціологів, педагогів. З точки зору педагогіки питання громадянської активності висвітлили у своїх працях Н. Дерев'янка, М. Задерихіна, В. Іванчук, П. Ігнатенко, В. Поплужний, Б. Кобзар та інші. Дослідженням проблеми підготовки майбутніх вчителів до громадянського виховання молодших школярів займалися Л. Корінна, О. Коркішко, Л. Момотюк, С. Паршук, Л. Рехтета, О. Стребна, Н. Шибанова. Окремі питання застосування проектної діяльності відображено в дослідженнях сучасних українських науковців (М. Елькін, І. Єрмаков, О. Коберник, Н. Матяш, В. Сидоренко, А. Цимбалару, дослідників близького зарубіжжя (Т. Гречухіна, А. Гутникова, Н. Еліасберг, І. Зимня, М. Епштейн, П. Лернер, Є. Полат) і зарубіжних науковців (Дж. Джонсон, Дж. Пітт, А. Флітнер, П. Фрейре).

Дослідники вважають, що проектна діяльність має високі психолого-педагогічні можливості, адже забезпечує активне залучення молоді до вирішення власних життєвих і професійних завдань, допомагає студентам набути досвід у майбутнього висококваліфікованого фахівця, сприяє розвитку індивідуальності студента, формуванню його громадянських якостей [6, с. 45].

Метою статті є висвітлення переваг проектної діяльності як інструменту, що створює унікальні передумови для формування громадянської активності і самостійності студентської молоді в осягненні нового, стимулюючи її природну допитливість і творчий потенціал.

Основна мета проектної діяльності – створити відповідні умови для того, щоб кожен учасник міг відчути себе здібним і компетентним, активним громадянином держави, який вміє формулювати й розв'язувати особистісні й суспільні завдання. Використання проектної технології в освітньому процесі потребує звернення до досвіду самих студентів.

Метод проектів як освітня технологія є сукупністю навчально-пізнавальних прийомів, за допомогою яких студенти набувають знань і навичок у процесі планування та самостійного виконання певних практичних завдань з обов'язковою презентацією результатів [3, с. 29]. Проектна технологія ґрунтується на позиціях педагогіки прагматизму, що дозволяє реалізувати принцип «навчання за допомогою діяльності», де діяльність розглядається як творча й активна робота студента.

Проектну діяльність спрямовано на те, що студенти навчаються і діють у мікросоціальному середовищі, отримують практичні навички, мають можливість перевірити теоретичні надбання на практиці [1, с. 87]. Така діяльність здійснюється як у процесі навчання, так і в спеціально організованій позанавчальній роботі студентської молоді. Це насамперед колективна діяльність студентства, яке об'єднується у групи і вирішує завдання відповідно до цілей та мети проекту. Досить важливо, щоб це об'єднання відбувалося за спільністю інтересів. Необхідною умовою досягнення мети проекту є добровільна участь молоді у проектній діяльності. Саме принцип добровільності, ґрунтований на мотиваційних імпульсах конкретної особистості, дозволить ефективно використати творчий та інтелектуальний потенціал кожного члена команди, що бере участь у реалізації проекту. Група загалом має нести відповідальність за досягнення спільних цілей, а кожен учасник – відповідати за свою частину роботи. Завдання в групі виконується в такий спосіб, щоб було можливо врахувати й оцінити індивідуальний внесок кожного члена групи зокрема.

Один із провідних фахівців у галузі проектної навчальної діяльності Є. Полат визначає метод проектів як «спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися реальним практичним результатом, оформленим тим або іншим чином» [5, с. 66].

Основними компонентами проектної діяльності як дидактичного методу є:

- наявність соціально значущого завдання (проблеми) – дослідницького, інформаційного, практичного (робота над проектом – це вирішення проблеми);
- планування дій щодо розв'язання проблеми;
- обов'язковий пошук інформації, яка потім буде опрацьована, осмислена і представлена учасниками проектної групи;
- наявність значущого продукту як результату роботи над проектом;
- презентація продукту і його соціальної значущості на останньому етапі роботи над проектом.

Важливо, що зазвичай проблематика проектів виходить за рамки окремих навчальних дисциплін і стосується певного актуального для практичного життя питання, що вимагає залучення знань не з одного предмета, а декількох. Це забезпечує природну інтеграцію знань.

У процесі формування громадянської активності особливе значення мають соціальні проекти, спрямовані на розв'язання актуальних соціальних проблем [7, с. 132]. Вони є одним із способів участі студентів у суспільному житті шляхом практичного вирішення реальних соціальних проблем.

Можна виділити такі характерні риси проектування:

- будь-яке проектування передбачає командну роботу, а найважливішим завданням проектної діяльності є налагодження взаємодії як усередині групи, так і з соціальним оточенням;
- важливою частиною будь-якого проекту є вибір ключової проблеми, яка не може бути нав'язана ззовні, повинна бути актуальною для учасників і відповідати рівню їх підготовки;
- значну роль відіграють соціологічні дослідження, оскільки громадська думка визнається ключовим чинником при формулюванні теми проекту;
- визнається бажаним налагодження взаємодії з громадськістю і владними структурами, в крайньому випадку проект повинен давати певні рекомендації або поради компетентним органам щодо вирішення тих чи інших проблем.

Соціальне проектування може реалізовуватися в позааудиторній діяльності епізодично, проте може стати і системним, сконцентрованим, провідним напрямком роботи всього навчального закладу. У цьому разі таке проектування є якнайповнішим і ефективним втіленням проектної діяльності студентів, ним певною мірою створюється правовий простір навчального закладу. Проекти повинні мати не разовий і навіть не послідовний характер, а становити комплекс, у якому функціонує одночасно кілька напрямків проектної роботи, якою охоплюється більшість вихованців.

Досить перспективним щодо формування громадянської активності студентів є такий вид соціального проекту, як соціальна акція. У вітчизняній системі освіти це є відносно новою формою виховної роботи. Суть акції як методу формування громадянської активності полягає в тому, що кожен вихованець або група вихованців вибирають собі «об'єкт турботи» або «добру справу» і займається ним, періодично розповідаючи про свій досвід. Відмінність від звичайного проекту полягає тут не тільки у вільній структурі, але і в тому, що акція найчастіше виходить за межі ВНЗ [5, с. 145].

Значні можливості у формуванні громадянської активності студентів, на наш погляд, мають ігрові проекти. Суть цього типу проекту полягає в тому, що учасники беруть собі визначені ролі, зумовлені характером і змістом проекту. «Проживаючи» ситуації у грі, індивід може по-новому осмислити проблеми, способи реагування, ставлення до подій, цінностей, тих чи інших осіб. Завдяки цьому відкриваються нові можливості для побудови міжособистісних взаємин і самореалізації кожного учасника.

Ефективність гри як методу формування громадянської активності визначається багатьма чинниками – можливістю виявити свої творчі здібності (наприклад, артистизм); випробувати власні сили й здібності за умов конкуренції; можливість діяти,

не боячись помилок; набуття навичок поведінки в різних життєвих ситуаціях. Варто також звернути увагу на труднощі, які можуть виникати під час використання ігор з метою формування громадянської якості студентів: прагнення до перемоги може призводити до агресії і серйозних міжособистісних або міжгрупових конфліктів; інтерес у грі є визначальним моментом її ефективності, тому його належить постійно підтримувати, інакше гра перетвориться на формальний акт; важливим етапом організації заняття з використанням ігрових методик є формування груп; за таких ситуацій не можна допускати домінування окремих осіб у групі чи окремих груп у грі; ролі повинні розподілятися відповідно до інтересів і здібностей учасників; потрібно уважно стежити за правом меншості на висловлення своєї позиції, не допускати тиску на окремих осіб, навчати вміння протистояти будь-якому тиску, приниженню особи. Важливою особливістю гри є її двоплановість. По-перше, гравець виконує реальну діяльність, реалізація якої вимагає дій, пов'язаних з виконанням цілком конкретних, часто нестандартних завдань. По-друге, деякі з моментів такої діяльності мають умовний характер, що дозволяє абстрагуватися від реальної ситуації, й отже й відповідальності за неї за багатьох життєвих ситуацій. На думку деяких дослідників, за такою двоплановістю забезпечується розвивальний ефект гри, який робить її ефективним інструментом формування громадянської якості особистості.

До продуктивних форм формування громадянської активності майбутніх учителів належать такі:

- політичні: політклуб «Я і моя держава», Рада студентського самоврядування, зустрічі з державними і громадськими діячами, прес-центр, брейн-ринг, агітбригада;
- економічні: навчально-виробничі практики, навчально-виробничі бригади, ярмарок професій, індивідуальна трудова діяльність студента;
- екологічні: прес-конференція, екскурсія, олімпіада, акції «Чисте місто», суботник, екологічний рух;
- правові: зустрічі зі співробітниками правоохоронних органів, клуб «Права і обов'язки громадянина», загони безпеки, патрулювання;
- патріотичні: патріотичний клуб, пошукова діяльність, музейна робота.

Слід урахувувати, що проектна діяльність передбачає інтеграцію та безпосереднє застосування знань та умінь, спрямованих на набуття досвіду громадянської діяльності і соціальної взаємодії, що має важливе значення для формування активної громадянської позиції студентської молоді. Метод проектів сприяє навчанню демократичного громадянства через залучення студентства до активної суспільної діяльності, де вони мають змогу набути досвіду прийняття рішень щодо вирішення проблем конкретної громади. Досліджуючи проблеми громади, студенти вчаться розуміти складність і взаємозалежність соціальних проблем, набувають навичок толерантного ставлення до поглядів і позицій інших людей.

У контексті нашого дослідження у курсі «Людина і світ з методикою навчання» передбачено реалізацію інформаційного проекту «Майбутнє мого міста», метою якого є формування у студентів громадянської активності і патріотизму як важливих духовно-моральних і соціальних цінностей, що відображають ставлення до історії рідного міста, готовність до активної участі в різних сферах життя суспільства. Участь у ньому взяли студенти четвертого курсу, що свідчить про їх зацікавленість як майбутніх освітян, як людей, що готові змінювати умови життя свого міста на краще, а відповідно – і про актуальність цієї проблеми.

Цільовою спрямованістю проекту стало проведення опитування учасниками студентів, викладачів і громадян міста на знання історії, традицій рідного міста, про їх інтерес до питань культури, умов життя, екології міста. Завданнями проекту є залучення уваги студентів до проблем розвитку міста, збереження пам'яток архітектури та історичних монументів, збереження культурних традицій міста, виховання поваги

до земляків, що прославили наше місто, залучення уваги студентів на екологічні проблеми міста та розвиток творчих здібностей у процесі оформлення творчої частини проектної діяльності. Під час реалізації проекту студентська молодь використовувала різні форми та методи роботи: інтерв'ю, бесіди, акції, анкетування. Наприкінці проекту було проведено заняття, де учасники представили свої роботи, які оцінювалися за такими критеріями: висвітлення теми, розвиток дослідницьких здібностей у студентів, оригінальність, грамотність і логічність викладу проблеми, естетичність продемонстрованих результатів проекту. Слід відзначити, що під час презентації своїх робіт студенти визначали перспективи майбутнього міста і пропонували власні ідеї та шляхи його покращення.

Таким чином, проектна діяльність насамперед дозволяє зосередитись на розвитку особистості студента, на його здатностях до самовизначення та самовдосконалення, на процесі формування у нього громадянських якостей та активної громадянської позиції.

Тому в подальшому планується формування громадянської активності студентів педагогічного вишу за допомогою активного впровадження цієї технології в навчально-виховний процес, а саме розробка тематики проектів до кожного змістового модулю з курсу «Людина і світ з методикою навчання», адже проектна діяльність допоможе студентам усвідомити себе повноцінними і рівноправними членами громади, відчутти свій зв'язок із суспільством, що надасть їм змогу досягнути успіху в житті та брати активну участь у вирішенні соціальних проблем своєї громади.

Література:

1. Бабкіна М. І. Словник-довідник термінів з громадянського виховання / М. І. Бабкіна. – Львів : ЗУКЦ, ПП НВФ БіАРП, 2007. – 200 с.
2. Гражданское образование и социальное проектирование / под ред. Н. М. Воскресенской. – М. : Новый учебник, 2003. – 160 с.
3. Вербицька П. Молодь діє : [навчально-методичний посібник з громадянської освіти] / П. Вербицька, О. Войтенко та ін. ; за загал. ред. В. Мисана. – Львів : НВФ : «Українські технології», 2007. – 64 с.
4. Новикова Т. А. Проектные технологии на уроках и во внеурочной деятельности / Т. А. Новикова // Школьные технологии. – 2000. – № 2. – С. 43-52.
5. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учебное пособие для студентов пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева. – М. : Academia, 2000. – 216 с.
6. Проектна діяльність у школі / упоряд. М. Голубенко. – К. : Шк. світ, 2007. – 128 с.
7. Шехтер С. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения / С. Шехтер, Н. Воскресенская. – М. : Межрегиональная Ассоциация «За гражданское образование», 1997. – 199 с.

Тимошкова А.С.

ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В данной статье раскрываются особенности и преимущества проектной деятельности в процессе формирования гражданской активности студентов. Обращено внимание на актуальность проектной деятельности в подготовке будущих учителей к гражданскому воспитанию младших школьников, так как она имеет важную роль в приобретении студентами опыта будущего высококвалифицированного специалиста, способствует развитию их индивидуальности и формированию гражданских качеств. Обобщены труды зарубежных и отечественных педагогов по данной проблеме, которые определили, что проектная деятельность имеет высокие психолого-педагогические возможности и обеспечивает активное привлечение молодежи к решению собственных жизненных и профессиональных задач.

Ключевые слова: гражданская активность, проект, проектная деятельность.

Timoshkova A.S.

FORMATION OF STUDENTS CIVIC ENGAGEMENT IN THE PROJECT ACTIVITY

The article describes the features and benefits of the project activity during the formation of civic engagement students. Issue identification, the purpose of which is to develop civic engagement of young people, is of particular relevance in the development of Ukrainian democratic society that needs to mass active participation of citizens in public life. The efficient formation of civic engagement is possible only if the use of such methods of training and education, based on mutual respect for teachers and students. The preference in the formation of civic activity students should provide such forms and methods that stimulate cognitive and search activity, develop analytical, research and communication skills, independence and initiative thinking. These include the design of technology. The attention is paid to the relevance of the project to prepare future teachers of civic education to primary school children, so it plays a major role in the future of students experience of highly skilled specialist, contributes to the development of their identity and the formation of civic skills. The overview of foreign and domestic labour educators with this problem, which determined that the project activity has high psychological and educational opportunities and ensure the active involvement of young people in solving their personal life and professional goals. Exploring the problems of the community, students learn to understand the complexity and interdependence of social problems, acquire skills tolerance for the views and positions of others. In order to actively implement this technology in the educational process, it is advisable to develop projects subject to each content module on the course «Person and the World of Teaching Methods».

Key words: civil activity, project, project activity.

Рецензент: Жорова І.Я.